

Zoals verzonden aan Afdeling advisering Raad van State

Wijziging van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering tot intrekking van de verplichting om elektronisch te procederen bij de rechtbanken Gelderland en Midden-Nederland en tot verruiming van de mogelijkheden van de mondelinge behandeling in het civiele procesrecht

Wij Willem-Alexander, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, enz. enz.

Allen, die deze zullen zien of horen lezen, saluut! doen te weten:

Alzo Wij in overweging genomen hebben, dat het wenselijk is de verplichting om elektronisch te procederen bij de rechtbanken Gelderland en Midden-Nederland voorlopig te beëindigen en de mogelijkheden voor de mondelinge behandeling in het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering te verruimen;

Zo is het, dat Wij, de Afdeling advisering van de Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Artikel I

1. In vorderingsprocedures bij de rechtbanken Gelderland en Midden-Nederland waarin partijen niet in persoon kunnen procederen, is het recht van toepassing zoals dat bij de andere rechtbanken geldt in dagvaardingsprocedures waarin partijen niet in persoon kunnen procederen.

2. In vorderingsprocedures bij de rechtbanken Gelderland en Midden-Nederland waarin partijen niet in persoon kunnen procederen, blijft het recht van toepassing zoals dat voor de datum van inwerkingtreding van deze wet gold,

a. in geval van toepassing van artikel 112 van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering zoals dat luidt voor de procedures, vorderingen en gerechten waarvoor de Wet van 13 juli 2016 tot wijziging van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering en de Algemene wet bestuursrecht in verband met vereenvoudiging en digitalisering van het procesrecht (Stb. 2016, 288) in werking is getreden overeenkomstig artikel II van het Besluit van 24 april 2017 tot vaststelling van het tijdstip van inwerkingtreding van diverse onderdelen van de Wet van 13 juli 2016 tot wijziging van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering en de Algemene wet bestuursrecht in verband met vereenvoudiging en digitalisering van het procesrecht (Stb. 2016, 288), de Wet van 13 juli 2016 tot wijziging van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering in verband met vereenvoudiging en digitalisering van het procesrecht in hoger beroep en cassatie (Stb. 2016, 289), de Invoeringswet vereenvoudiging en digitalisering procesrecht, het Besluit digitalisering burgerlijk procesrecht en bestuursprocesrecht en het Aanpassingsbesluit vereenvoudiging en digitalisering procesrecht (Stb. 2017, 174), indien voor die datum de procesinleiding is ingediend als bedoeld in artikel 30a van dat wetboek;

b. in geval van toepassing van artikel 113 van het wetboek als bedoeld in onderdeel a, indien voor die datum het oproepingsbericht is betekend als bedoeld in artikel 113, eerste lid, van dat wetboek.

3. De rechter kan in vorderingsprocedures als bedoeld in het tweede lid met toestemming van partijen bepalen dat op de zaak het recht van toepassing is als bedoeld in het eerste lid.

Artikel II

Het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering zoals dat luidt voor de procedures, vorderingen, verzoeken en gerechten waarvoor de Wet van 13 juli 2016 tot wijziging van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering en de Algemene wet bestuursrecht in verband met vereenvoudiging en digitalisering van het procesrecht (Stb. 2016, 288) niet in werking is getreden overeenkomstig artikel II van het Besluit van 24 april 2017 tot vaststelling van het tijdstip van inwerkingtreding van diverse onderdelen van de Wet van 13 juli 2016 tot wijziging van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering en de Algemene wet bestuursrecht in verband met vereenvoudiging en digitalisering van het procesrecht (Stb. 2016, 288), de Wet van 13 juli 2016 tot wijziging van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering in verband met vereenvoudiging en digitalisering van het procesrecht in hoger beroep en cassatie (Stb. 2016, 289), de Invoeringswet vereenvoudiging en digitalisering procesrecht, het Besluit digitalisering burgerlijk procesrecht en bestuursprocesrecht en het Aanpassingsbesluit vereenvoudiging en digitalisering procesrecht (Stb. 2017, 174), wordt als volgt gewijzigd:

A

In artikel 85, vierde lid, wordt “van dit artikel” vervangen door “van dit artikel of van artikel 87, zesde lid”.

B

De artikelen 87 tot en met 91 komen te luiden:

Artikel 87

1. De rechter kan, op verzoek van partijen of van een van hen dan wel ambtshalve, in alle gevallen en in elke stand van het geding een mondelinge behandeling bevelen.

2. Tijdens de mondelinge behandeling stelt de rechter partijen in de gelegenheid hun stellingen toe te lichten en kan de rechter:

- a. partijen verzoeken hem inlichtingen te geven,
- b. partijen gelegenheid geven hun stellingen nader te onderbouwen,
- c. een schikking beproeven,
- d. met partijen overleggen hoe het vervolg van de procedure zal verlopen, en
- e. die aanwijzingen geven of die proceshandelingen bevelen die hij geraden acht, voor zover de rechter dit in overeenstemming acht met de eisen van een goede procesorde.

3. Met voorafgaande toestemming van de rechter kunnen tijdens de mondelinge behandeling getuigen en partijdeskundigen worden gehoord. De negende afdeling van de tweede titel is van overeenkomstige toepassing, onverminderd artikel 284, eerste lid.

4. Voor zover mogelijk bericht de griffier partijen tevoren over het doel van de mondelinge behandeling.

5. Partijen verschijnen op de mondelinge behandeling in persoon of bij gemachtigde. In zaken waarin zij niet in persoon kunnen procederen, verschijnen zij bij advocaat. De rechter kan verschijning in persoon bevelen. Partijen die op de mondelinge behandeling in persoon verschijnen, mogen zich laten bijstaan door hun gemachtigde. In zaken waarin partijen niet in persoon kunnen procederen, is de gemachtigde een advocaat.

6. Onverminderd artikel 85, worden processtukken en andere stukken zoveel mogelijk onmiddellijk bij dagvaarding dan wel conclusie van antwoord en tot uiterlijk tien dagen voor de mondelinge behandeling in het geding gebracht, tenzij de wet een andere termijn voorschrijft. Stukken

die na die termijn of ter zitting in het geding worden gebracht, worden door de rechter buiten beschouwing gelaten, tenzij de goede procesorde zich daartegen verzet.

7. Indien met het oog op de mondelinge behandeling een bevel als bedoeld in artikel 22 wordt gegeven, moeten de stukken uiterlijk op een door de rechter te bepalen dag vóór de datum van de mondelinge behandeling zijn ingediend en aan de wederpartij ter beschikking zijn gesteld.

8. Heeft geen mondelinge behandeling plaatsgevonden, dan biedt de rechter voordat hij over de zaak beslist, aan partijen desverlangd gelegenheid hun standpunt mondeling uiteen te zetten.

Artikel 88

1. Tijdens de mondelinge behandeling ondervraagt de rechter partijen. Partijen kunnen elkaar vragen stellen, behoudens de bevoegdheid van de rechter om te beletten dat aan een bepaalde vraag gevolg wordt gegeven.

2. Een verklaring omtrent door haar te bewijzen feiten kan in het voordeel van de partij die haar aflegde geen bewijs opleveren. Overigens kan de rechter uit de afgelegde verklaringen, uit een niet-verschijnen op de mondelinge behandeling of uit een weigering om te antwoorden of het proces-verbaal te ondertekenen de gevolgtrekking maken die hij geraden acht, behoudens artikel 154.

Artikel 89

1. Indien een schikking tot stand komt, eindigt de procedure. Van de zitting waarop een schikking is bereikt, wordt een proces-verbaal opgemaakt, dat door de rechter en partijen of hun tot dat doel bijzonder gevolmachtigden wordt ondertekend en waarin de verbintenissen die partijen ten gevolge van die schikking op zich nemen, worden neergelegd. De uitgifte van dit proces-verbaal geschiedt in executoriale vorm.

2. Indien geen schikking tot stand komt, bepaalt de rechter de dag waarop de zaak weer op de rol zal komen.

Artikel 90

1. De rechter maakt van de mondelinge behandeling proces-verbaal op:
  - a. indien hij dit ambtshalve of op verzoek van een partij die daarbij belang heeft, bepaalt, of
  - b. op verzoek van de hogerberoepsrechter of de Hoge Raad.
2. Het proces-verbaal bevat ten minste de namen van de rechter of de rechters die de zaak behandelt onderscheidenlijk behandelen, die van partijen en van hun vertegenwoordigers of gemachtigden die op de mondelinge behandeling zijn verschenen, en die van de getuigen, deskundigen en tolken die op de mondelinge behandeling zijn verschenen.
3. Het proces-verbaal houdt een zakelijke samenvatting in van het verhandelde ter zitting.
4. De rechter kan bepalen dat de verklaring van een partij, getuige of deskundige geheel in het proces-verbaal zal worden opgenomen. In dat geval wordt de verklaring onverwijld op schrift gesteld en aan de partij, getuige of deskundige voorgehouden. Deze mag daarin wijzigingen aanbrengen, die op schrift worden gesteld en aan de partij, getuige of deskundige worden voorgelezen. De verklaring wordt door de partij, getuige of deskundige ondertekend. Heeft ondertekening niet plaats, dan wordt de reden daarvan in het proces-verbaal vermeld.
5. Het proces-verbaal wordt door de rechter ondertekend. Bij verhindering van de rechter wordt dit in het proces-verbaal vermeld.
6. De griffier verstrekt zo spoedig mogelijk een afschrift van het proces-verbaal aan de eiser en de in het geding verschenen gedaagde.

7. De rechter kan bepalen dat het proces-verbaal, bedoeld in het eerste lid en derde lid, wordt vervangen door een door of namens hem gemaakte beeld- of geluidsopname. In dat geval kan de hogerberoepsrechter of de Hoge Raad alsnog verzoeken om een schriftelijke weergave van het proces-verbaal.

8. Bij of krachtens algemene maatregel van bestuur kunnen nadere regels worden gesteld over de toepassing van beeld- en geluidsopnamen.

Artikel 91

1. In alle gevallen waarin de rechter een dag bepaalt waarop de zaak weer op de rol zal komen, bepaalt hij tevens welke proceshandeling dan moet worden verricht.

2. Dient een zaak in enige stand van het geding wederom voor een proceshandeling ter rolle, dan geschiedt dit bij een enkelvoudige kamer.

C

In artikel 131 wordt “een verschijning van partijen ter terechtzitting” vervangen door “een mondelinge behandeling” en vervalt “of artikel 88”.

D

In artikel 132, eerste en tweede lid, wordt “verschijning van partijen ter terechtzitting” telkens vervangen door “mondelinge behandeling”.

E

Artikel 134 vervalt.

F

Artikel 191 wordt als volgt gewijzigd:

1. Het eerste lid komt te luiden:

1. De rechter kan, op verzoek van partijen of van een van hen dan wel ambtshalve, na afloop van het voorlopig getuigenverhoor of het voorlopig getuigenverhoor voor tegenbewijs een verschijning van partijen voor een mondelinge behandeling bevelen.

2. In het tweede lid wordt “ter terechtzitting” vervangen door “op de mondelinge behandeling” en wordt “artikel 87, derde lid” vervangen door “artikel 89, eerste lid”

G

Artikel 279 wordt als volgt gewijzigd:

1. In het vierde lid vervalt “en de griffier”.

2. Er wordt een lid toegevoegd, luidende:

6. De artikelen 87 tot en met 90 zijn van overeenkomstige toepassing, tenzij de aard van de zaak of de procedure zich hiertegen verzet.

H

In artikel 344, tweede lid, wordt “indien haar dit wenselijk toeschijnt, doch uiterlijk wanneer pleidooi wordt gevraagd of recht op de stukken wordt verzocht” vervangen door “indien zij dit wenselijk acht, doch uiterlijk wanneer een mondelinge behandeling als bedoeld in artikel 87 zal worden gehouden of uitspraak zal worden gedaan.

I

Artikel 1019ij wordt als volgt gewijzigd:

1. Het eerste lid komt te luiden:

1. De rechter kan, op verzoek van partijen of van een van hen dan wel ambtshalve, een verschijning van partijen voor een mondelinge behandeling bevelen.

2. In het tweede lid wordt “Bij een verschijning van partijen ter terechtzitting” vervangen door “Op de mondelinge behandeling”.

Artikel III

Het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering zoals dat luidt voor de procedures en vorderingen voor de Hoge Raad waarvoor de Wet van 13 juli 2016 tot wijziging van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering en de Algemene wet bestuursrecht in verband met vereenvoudiging en digitalisering van het procesrecht (Stb. 2016, 288) en de Wet van 13 juli 2016 tot wijziging van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering in verband met vereenvoudiging en digitalisering van het procesrecht in hoger beroep en cassatie (Stb. 2016, 289) in werking zijn getreden overeenkomstig artikel II van het Besluit van 25 januari 2017 tot vaststelling van het tijdstip van inwerkingtreding van diverse onderdelen van de Wet van 13 juli 2016 tot wijziging van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering en de Algemene wet bestuursrecht in verband met vereenvoudiging en digitalisering van het procesrecht (Stb. 2016, 288), de Wet van 13 juli 2016 tot wijziging van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering in verband met vereenvoudiging en digitalisering van het procesrecht in hoger beroep en cassatie (Stb. 2016, 289), de Invoeringswet vereenvoudiging en digitalisering procesrecht, het Besluit digitalisering burgerlijk procesrecht en bestuursprocesrecht en het Aanpassingsbesluit vereenvoudiging en digitalisering procesrecht (Stb. 2017, 16), wordt als volgt gewijzigd:

A

In artikel 30c, derde lid, wordt “is aan dit vereiste voldaan” vervangen door “is tevens aan dit vereiste voldaan”.

B

In artikel 412, eerste lid, wordt “om het incidentele beroep of de voorgestelde exceptie bij conclusie te beantwoorden” vervangen door “voor het verweerschrift om op het incidentele beroep of de voorgestelde exceptie te reageren”.

C

Artikel 425 komt te luiden:

Artikel 425

Tegen arresten door de Hoge Raad bij verstek in cassatie gewezen wordt geen verzet toegelaten.

Artikel IV

Artikel II is van toepassing op procedures waarbij het exploit van dagvaarding op of na de datum van inwerkingtreding van artikel II rechtsgeldig is betekend en op procedures waarbij een verzoekschrift op of na de datum van inwerkingtreding van artikel I bij de rechter is ingediend.

Artikel V

Deze wet treedt in werking op een bij koninklijk besluit te bepalen tijdstip.

Lasten en bevelen dat deze in het Staatsblad zal worden geplaatst en dat alle ministeries, autoriteiten, colleges en ambtenaren die zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

De Minister voor Rechtsbescherming,

MEMORIE VAN TOELICHTING

ALGEMEEN

1. Inleiding

Zoals in mijn brief van 13 april 2018 aan uw Kamer is bericht¹, heeft de Raad voor de rechtspraak een “reset” van de digitalisering van de rechtspraak aangekondigd. Momenteel wordt bij de rechtbanken Gelderland en Midden-Nederland verplicht digitaal geprocedeerd. Gebleken is dat de schaal en complexiteit van het digitaliseringsproces zijn onderschat en het digitale systeem niet verder bij de andere rechtbanken in gebruik kan worden genomen. De Raad heeft inmiddels een basisplan vastgesteld om de digitalisering op andere wijze vorm te geven (de “reset” van de digitalisering). Hiervoor is het nodig dat de wetgeving op basis waarvan bij de twee rechtbanken verplicht digitaal wordt geprocedeerd, in feite wordt ingetrokken, zodat voor alle rechtbanken hetzelfde uniforme procesrecht zal gelden. Dat regelt dit wetsvoorstel. Daarnaast wordt de reeds door het parlement aanvaarde en in het Staatsblad gepubliceerde verruiming van de mogelijkheden voor de mondelinge behandeling in civiele zaken voor alle gerechten en in alle zaken ingevoegd in het procesrecht dat thans geldt voor niet-digitale procedures. Voor de volledigheid merk ik op dat op verzoek van de Hoge Raad, waar digitaal procederen gehandhaafd blijft, enkele urgente aanpassingen worden voorgesteld om gebleken kleine omissies te herstellen.

In 2016 is een aantal wetten en besluiten tot vereenvoudiging en digitalisering van het procesrecht van het Programma Kwaliteit en Innovatie door het parlement aanvaard en in het Staatsblad gepubliceerd (Stb. 288-294, hierna ook aangeduid als: de wetgeving uit 2016). Deze wetgeving bevat een aantal procesrechtelijke vernieuwingen, waarbij de nieuwe eenvoudige basisprocedure het uitgangspunt is: er wordt één schriftelijke ronde en een mondelinge behandeling gehouden, waarna vonnis wordt gewezen. Die procedure wordt zowel in verzoek- als in vorderingszaken ingeleid door een procesinleiding. De rechter krijgt een sterkere regierol in het procesverloop. Verder bevat de wetgeving meer wettelijke termijnen voor partijen en voor de rechter en worden bestaande termijnen aangescherpt. Tot slot worden partijen verplicht een procedure langs elektronische weg te voeren en hun processtukken digitaal in te dienen. In 2017 is een begin gemaakt met de gefaseerde inwerkingtreding van deze wetgeving: voor civiele vorderingsprocedures bij de Hoge Raad is de wetgeving per 1 maart 2017 in werking getreden. Voor vorderingsprocedures met verplichte procesvertegenwoordiging (de handelszaken met advocaat) is de wetgeving per 1 september 2017 in werking getreden bij de rechtbanken Gelderland en Midden-Nederland (hierna: de pilotgerechten). Beoogd was om het verplicht digitaal procederen op basis van deze wetgeving een half jaar na deze eerste pilotfase landelijk in te voeren voor alle handelszaken met advocaat in eerste aanleg. Verdere inwerkingtreding bij de overige gerechten en voor de overige zaakstromen zou daarop gefaseerd volgen (zie de toelichting op p. 8 van het inwerkingtredingsbesluit, Stb. 2017, 174). Begin 2018 is gebleken dat het digitaliseringsproces omvangrijker en complexer is dan gedacht. Bij brief van 13 april 2018² heb ik de Tweede Kamer geïnformeerd over de noodzakelijke “reset” van de digitalisering van de rechtspraak en op 13 juli 2018³ heb ik de Tweede Kamer gemeld dat moest worden afgezien van landelijke uitrol van de digitalisering voor handelszaken met verplichte procesvertegenwoordiging. Dit heeft ertoe geleid dat de digitalisering bij de rechtspraak anders zal worden vormgegeven, ook bij de pilotgerechten. Hiertoe heeft de

---

¹ Kamerstukken II 2018/19, 29279, nr. 420.

² Kamerstukken II 2017/18, 29279, nr. 420.

³ Kamerstukken II 2017/18, 29279, nr. 453.

rechtspraak een nieuw basisplan ontwikkeld (zie hierna onder 4). Het gevolg hiervan is dat de wetgeving op basis waarvan momenteel bij de pilotgerechten digitaal geprocedeerd moet worden, moet worden stopgezet.

In verband met de “reset” van het digitaliseringsprogramma is onderzocht, zoals ik heb toegezegd bij brief van 15 november 2018⁴, of er mogelijkheden zijn om het vernieuwde civiele procesrecht van de wetgeving uit 2016 in werking te laten treden zonder de verplichte digitalisering. Deze procesvernieuwingen hebben immers het democratisch proces doorlopen en zijn in 2016 tot wet verheven. Hierover is met de stakeholders overlegd. Uit dat overleg bleek dat de stakeholders grote voordelen zien in de invoering van enkele belangrijke, inhoudelijke procesrechtelijke vernieuwingen uit die wetgeving in het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering dat geldt in geval van niet-digitaal procederen (hierna: Rv). Het gaat om wijzigingen in het procesrecht die losstaan van de digitalisering en die de versterkte regiefunctie van de rechter en de uitgebreidere mogelijkheden op de mondelinge behandeling betreffen. Dit wetsvoorstel regelt dat de inhoud van deze bepalingen in de artikelen 87-90 Rv wordt opgenomen en wordt ingebed in het huidige procesrecht dat geldt voor niet-digitaal procederen.

Een belangrijk uitgangspunt bij de gesprekken met de stakeholders was het streven naar een uniform landelijk civiel procesrecht in plaats van de huidige situatie met verschillende regimes: één voor Gelderland en Midden-Nederland en de Hoge Raad en één voor de rest van de gerechten. Het wetsvoorstel regelt daarom dat tegelijk met het stopzetten van verplicht digitaal procederen in Gelderland en Midden-Nederland, in alle gerechten in eerste aanleg en hoger beroep hetzelfde procesrecht van Rv gaat gelden, inclusief de verruiming van de mogelijkheden voor de mondelinge behandeling. Zo kunnen alle betrokkenen in toekomstige dagvaardingsprocedures met verplichte procesvertegenwoordiging voor de rechtbanken Gelderland en Midden-Nederland blijven profiteren van de ruimere mogelijkheden voor de mondelinge behandeling en komen deze mogelijkheden ook beschikbaar voor de overige procedures en gerechten.

Bij de Hoge Raad blijft de verplichting tot digitaal procederen van kracht. Het wetsvoorstel bevat een drietal urgente reparaties van onvolkomenheden in de bepalingen voor digitaal procederen voor de Hoge Raad.

2. Spoedwetgeving

Met dit wetsvoorstel wordt tegemoet gekomen aan het spoedeisend belang van de rechtspraak om de verplichting tot digitale indiening bij de pilotgerechten op de kortst mogelijke termijn te beëindigen en het civiele procesrecht bij alle rechtbanken weer uniform te laten gelden. Gegeven die urgentie is gekozen voor de snelst mogelijke wetgevingsprocedure. Er is afgezien van internetconsultatie en de Afdeling advisering van de Raad van State is om spoedadvies gevraagd. Het spoedeisend belang is gelegen in:

1. de dagelijkse praktische problemen waarmee de pilotgerechten kampen bij het werken met het geautomatiseerde systeem van de rechtspraak. Dit zorgt voor ongemak en meer werklast. Het verplicht digitaal procederen valt daarbij bovendien duurder uit dan het procederen in zaakstromen en bij gerechten waar de digitalisering niet is ingevoerd. Uit de bij de Raad voor de rechtspraak ingediende cijfers ten behoeve van de jaarverantwoording 2018 blijkt dat de kosten voor de twee pilotrechtbanken voor het gebruik van het digitale systeem over 2018 in totaal ongeveer € 1,5 miljoen bedragen. Dit betreft de kosten van implementatie en onderhoud en productiviteitsverlies.

2. het bestaan van materiële rechtsongelijkheid. De gefaseerde inwerkingtreding van de procesvernieuwingen hebben ertoe geleid dat er een verschil bestaat tussen de wijze waarop

---

⁴ Kamerstukken II 2018/19, 29279, nr. 467.

geprocedeerd wordt bij de pilotgerechten en de wijze waarop dat gebeurt bij de overige rechtbanken. Dit was oorspronkelijk beoogd voor een korte, overzichtelijke termijn die niet langer mocht duren dan noodzakelijk. Nu de digitalisering niet op korte termijn wordt ingevoerd, is het noodzakelijk dat het procesrecht weer uniform wordt.

3. de significante daling van het aantal zaken bij de pilotgerechten. De totale instroom van handelsvorderingen ligt bij de pilotgerechten lager dan bij de overige rechtbanken. De totale instroom van handelsvorderingen in 2018 in de niet-pilotgerechten bedraagt 98% van de instroom in 2017. Bij de rechtbank Gelderland bedraagt die instroom 78%, bij de rechtbank Midden-Nederland 81%. Uit deze cijfers leidt de Raad voor de rechtspraak af dat rechtzoekenden het procederen bij de pilotgerechten vermijden.

3. Procesvernieuwingen

Dankzij het opnemen in dit wetsvoorstel komen belangrijke inhoudelijke procesvernieuwingen van de wetgeving uit 2016 die bijdragen aan de modernisering en vereenvoudiging van het burgerlijk procesrecht, op korte termijn beschikbaar voor de rechtspraak. Deze procesvernieuwingen bestaan uit de sterkere regiefunctie van de rechter en de verruiming van de mogelijkheden tijdens de mondelinge behandeling. Het gaat om de artikelen 30k-30n uit de Wet van 13 juli 2016, Stb. 288. Zij worden in dit wetsvoorstel, op enkele terminologische aanpassingen na, zo letterlijk mogelijk overgenomen in de artikelen 87-90 Rv. Beide sets artikelen regelen dezelfde onderwerpen, namelijk de gang van zaken tijdens de mondelinge behandeling, zodat de artikelen 30k-30n volledig passen binnen de context van de artikelen 87-90. Door het incorporeren van deze procesvernieuwingen in Rv kunnen rechters, partijen en hun advocaten profiteren van de versterkte regiefunctie van de rechter en de uitgebreidere mogelijkheden voor de mondelinge behandeling. Dit is te meer van belang voor de pilotgerechten, die reeds positieve ervaring hebben opgedaan met deze procesvernieuwingen. De procesvernieuwingen zijn voor alle gerechten goed uitvoerbaar: het gaat om bevoegdheden voor de rechter, het zijn geen verplichtingen.

Meer in het bijzonder gaat het om de volgende wijzigingen. Artikel 30k biedt de rechter meer ruimte om de mondelinge behandeling af te stemmen op de bijzonderheden van de zaak en de wensen van partijen en hemzelf en om maatwerk te bieden. Partijen weten wat ze kunnen verwachten op een mondelinge behandeling en stukken moeten voorafgaand aan de mondelinge behandeling zijn ingediend. Dit wordt in het wetsvoorstel overgenomen in artikel 87. Artikel 30l gaat over de inlichtingen die partijen de rechter tijdens de mondelinge behandeling geven en is overgenomen in artikel 88. Artikel 30m gaat over het beproeven van een schikking op de zitting en de regierol van de rechter als er geen schikking tot stand komt. In het wetsvoorstel is dit overgenomen in artikel 89. Artikel 30n gaat over het proces-verbaal van de zitting en maakt het mogelijk dat het proces-verbaal ook kan bestaan uit een beeld- of geluidsopname van de zitting. Het is overgenomen in artikel 90.

Verder vervalt artikel 134, dat betrekking heeft op het pleidooi. In de wetgeving uit 2016 is het pleidooi als afzonderlijke proceehandeling komen te vervallen, omdat de rechter partijen altijd in de gelegenheid moet stellen om hun standpunt over de zaak mondeling toe te lichten (vgl. artikel 30k, eerste lid, aanhef en onderdeel b; in dit wetsvoorstel overgenomen in artikel 87, eerste lid, tweede lid, onder b, en achtste lid).

Het schrappen van het pleidooi maakt tevens wijziging van artikel 344 Rv noodzakelijk, waarin het pleidooi voorkomt. Het pleidooi in een aantal artikelen over de cassatieprocedure blijft ongewijzigd: het pleidooi heeft in cassatie als rechtsgeleerde toelichting op de middelen, een ander karakter dan de mondelinge toelichting in eerste en tweede aanleg en ook een ander karakter dan het pleidooi dat in artikel 134 is geschrapt. Ook de wijziging van de artikelen 87-89 leidt tot wijziging van twee andere artikelen (de artikelen 191 en 1019ij) waarin naar deze gewijzigde artikelen wordt verwezen.

De wijzigingen in het procesrecht uit de wetgeving uit 2016 die in dit wetsvoorstel buiten beschouwing zijn gelaten, betreffen naast de digitalisering (de artikelen 30c-30f) ten eerste de indiening van een zaak bij een gerecht door middel van een procesinleiding en oproepingsbericht (artikelen 30a en 111-113). Deze wijzigingen hangen immers nauw samen met de digitalisering. De gezamenlijke behandeling van vorderingen en verzoeken (artikel 30b) is afhankelijk van het gezamenlijk indienen van vorderingen en verzoeken in één procesinleiding en wordt daarom eveneens buiten beschouwing gelaten. Verder hangen de artikelen 30g-30j samen met de invoering van een nieuwe titel in het algemene deel van Rv waarin de algemene procedurevoorschriften staan die voor vorderings- en verzoekprocedures gelijk zijn. Ook dat deel wordt buiten beschouwing gelaten. Verder worden wijzigingen die betrekking hebben op de invoering en aanscherping van termijnen evenmin doorgevoerd, omdat die door het hele procesrecht spelen. De mondelinge behandeling is een duidelijk moment in de procedure vanaf wanneer de nieuwe bepalingen worden ingevoerd. Ten slotte wordt artikel 30o in dit wetsvoorstel niet overgenomen. De inhoud hiervan is al verspreid over Rv in andere bepalingen terug te vinden. Artikel 30o, eerste lid, is bijvoorbeeld terug te vinden in de aangepaste tekst van artikel 87, eerste lid, Rv.

Op welk moment en op welke wijze deze overige, nog niet in werking te treden bepalingen uit de wetgeving uit 2016 zullen worden doorgevoerd, valt nu nog niet te zeggen.

4. Het basisplan voor de digitalisering van de rechtspraak

In november 2018 heeft de Raad voor de rechtspraak een nieuw basisplan vastgesteld voor de digitalisering van de rechtspraak. In dit plan staan de digitale toegankelijkheid van rechtzoekenden tot de rechtspraak en een beter beheersbare aanpak voorop. Volgens het basisplan zal op basis van het huidige procesrecht steeds per zaakstroom eerst op vrijwillige basis worden gestart met digitale indiening van processtukken. Het dossier van partijen wordt dan digitaal beschikbaar en voor de rechtspraak wordt een digitaal werkdossier ontwikkeld. Bij gebleken resultaat kan digitaal procederen dan geleidelijk verplicht worden gesteld. Over dit basisplan is de Tweede Kamer bij brief van 15 november 2018 geïnformeerd.⁵ Het basisplan is bij brief van 7 februari 2019 aan de Tweede Kamer aangeboden.⁶

Voor de digitalisering overeenkomstig het basisplan wordt krachtens de artikelen 33 en 125 Rv een algemene maatregel van bestuur (AMvB) opgesteld. Deze AMvB wordt op grond van artikel 33, vijfde lid, Rv aan de Tweede en Eerste Kamer voorhangen. Over de voortgang van de digitalisering van de rechtspraak zullen de Tweede en Eerste Kamer verder separaat worden bericht.

5. Adviezen

Een voorontwerp van dit wetsvoorstel is besproken met de Adviescommissie voor burgerlijk procesrecht en vervolgens voorgelegd aan de Raad voor de rechtspraak (hierna: de Raad), de Hoge Raad, de Nederlandse Orde van Advocaten NOvA) en de Koninklijke Beroepsorganisatie van Gerechtsdeurwaarders (KBvG).

De Adviescommissie voor burgerlijk procesrecht onderschrijft de noodzaak van het stopzetten van de digitale procesvoering bij de pilotrechtbanken en was over het algemeen positief over het opnemen van de voorgestelde procesvernieuwingen in het huidige recht. Velen binnen de rechtspraak zijn al bezig met regie en de procesvernieuwingen zijn daarmee belangrijk voor de activiteit van de

---

⁵ Kamerstukken II 2018/19, 29279, nr. 467.

⁶ Kamerstukken II 2018/19, 2 279, nr. 490.

rechter. Verder had de Adviescommissie een aantal technische opmerkingen die zijn meegenomen in de toelichting op dit voorstel.

De Raad voor de rechtspraak spreekt zijn waardering uit voor het wetsvoorstel. Hij vindt het van groot belang dat er zo spoedig mogelijk een einde komt aan de pilots. In de procesvernieuwingen is volgens de Raad een goede balans gevonden door uit de wetgeving uit 2016 de verruiming van de mondelinge behandeling en de regierol van de rechter door te voeren. De Raad signaleert een drietal omissies in het wetsvoorstel. Het gaat om artikel 357, tweede lid, over de mondelinge uitspraak in hoger beroep, zoals gewijzigd door de wetgeving uit 2016. Bij de inwerkingtreding van artikel 30p over de mondelinge uitspraak is abusievelijk vergeten artikel 357, tweede lid, in werking te laten treden. Deze omissie zal echte in een ander wetsvoorstel rechtgezet worden, nu het zaak is dit wetsvoorstel te beperken tot de strikt noodzakelijke wijzigingen die met spoed uitgevoerd moeten worden. Een mondeling vonnis in hoger beroep ligt niet voor de hand in andere zaken dan die zijn genoemd in artikel 357, tweede lid, zodat het spoedeisende karakter ontbreekt. Dit laatste geldt ook voor de beide andere door de Raad gesignaleerde omissies. Die hebben beide betrekking op de toekomstige invoering van de digitalisering, namelijk de mogelijkheid om een elektronische handtekening te gebruiken en om krachtens algemene maatregel van bestuur als bedoeld in artikel 33, tweede lid, Rv digitaal procederen verplicht te stellen. De uitkomsten van de “reset” van de digitalisering zijn nog niet uitgekristalliseerd en vormen geen onderwerp van dit wetsvoorstel. Op enkele inhoudelijke wijzigingen die de Raad in zijn advies voordraagt, is in deze memorie van toelichting nader ingegaan en technische wijzigingsvoorstellen zijn zoveel mogelijk overgenomen.

De NOVA steunt eveneens de stopzetting van de pilots en de invoering van de procesvernieuwingen. Haar technische opmerkingen zijn meegenomen in het wetsvoorstel en de toelichting. De door de NOVA gesignaleerde fouten in de wetgeving uit 2016 worden in dit wetsvoorstel niet meegenomen vanwege het ontbreken van spoedeisendheid.

De KBvG had een enkel wetstechnisch punt waarmee rekening is gehouden. De Hoge Raad had geen opmerkingen over het voorontwerp.

ARTIKELLEN

Artikel I

De rechtbanken Gelderland en Midden-Nederland zijn de pilotgerechten die als eerste het nieuwe procesrecht en de digitale stukkenwisseling toepassen op procedures over vorderingen met verplichte procesvertegenwoordiging. Artikel I regelt dat voor die rechtbanken weer wordt geprocedeerd aan de hand van de procesregels die gelden voor de overige rechtbanken. Doordat er als het ware twee versies van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering gelden – één voor vorderingsprocedures bij de rechtbanken Gelderland en Midden-Nederlanden de Hoge Raad en één voor de rest van de procedures en de gerechten – kan door middel van dit artikel het recht zoals dat geldt voor eerstbedoelde procedures en gerechten worden vervangen (“overschreven”) door het recht zoals dat geldt voor de laatstbedoelde procedures en gerechten. Dit volgt het principe dat de latere wet (dit wetsvoorstel) de eerdere wet (de wetgeving uit 2016) opzijzet, de zogenaamde *lex posterior* regel. Artikel II van het inwerkingtredingsbesluit van 24 april 2017 (Stb. 2017, 174) regelde welke wijzigingen enkel in werking zijn getreden voor de vorderingsprocedures met verplichte procesvertegenwoordiging voor de rechtbanken Gelderland en Midden-Nederland. Die wijzigingen worden nu als het ware teruggedraaid en voor die twee rechtbanken gaat vanaf de inwerkingtreding van dit wetsvoorstel weer hetzelfde recht gelden dat geldt voor de overige rechtbanken. Die wijzigingen betreffen vooral het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering, maar ook wijzigingen in andere wetten zijn door artikel II van voornoemd

besluit in werking getreden, zoals die in het Burgerlijk Wetboek. Dat betreft vooral aanpassingen aan de terminologie van het nieuwe procesrecht.

Het tweede lid regelt het overgangsrecht voor de zaken bij de rechtbanken Gelderland en Midden-Nederland. Er zijn twee manieren waarop op basis van de wetgeving uit 2016 een zaak aanhangig gemaakt kan worden en voor elke manier geldt een eigen overgangsregime. Ten eerste kan een zaak aanhangig worden gemaakt krachtens artikel 112. Dan wordt eerst de vordering door middel van een procesinleiding bij de rechtbank ingediend en vervolgens wordt het oproepingsbericht bij de verweerder betekend of bezorgd. De wetgeving uit 2016 blijft van toepassing in alle zaken waarin voor de datum van inwerkingtreding van dit wetsvoorstel, ten minste de procesinleiding bij de rechtbank is ingediend. Ten tweede is er de weg van artikel 113, dat regelt dat het oproepingsbericht eerst bij de verweerder wordt betekend en daarna bij de rechtbank wordt ingediend. In die gevallen blijft in alle zaken waarin ten minste het oproepingsbericht is betekend bij de verweerder vóór de datum van inwerkingtreding van het wetsvoorstel (en de zaak eventueel nog niet bekend is bij de rechtbank), de wetgeving uit 2016 van toepassing. Wanneer de procesinleiding is opgesteld en deze hetzij de wederpartij (artikel 113), hetzij de rechtbank (artikel 112) heeft bereikt, ligt een wijziging van het wettelijke regime niet meer in de rede. Dit overgangsrecht voorkomt dat er een verlies van rechten zou kunnen plaatsvinden doordat in bepaalde gevallen de inwerkingtreding zou kunnen vallen tussen het moment van de ontvangst van het oproepingsbericht en de betekening ervan bij de verweerder (artikel 112) of tussen het moment van betekening van het oproepingsbericht bij verweerder en de indiening ervan bij de rechtbank (artikel 113).

In artikel I, tweede lid, onderdeel a, wordt verwezen naar de versie van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering zoals die in werking is getreden voor de vorderingsprocedures met verplichte procesvertegenwoordiging bij de rechtbanken Gelderland en Midden-Nederland. Daarvoor wordt verwezen naar de wet die in het Staatsblad 2016, 288 is gepubliceerd en waarvan onderdelen ingevolge artikel II van het inwerkingtredingsbesluit uit Staatsblad 2017, 174 specifiek voor genoemde vorderingsprocedures in werking zijn getreden. De verwijzing in artikel I, tweede lid, onderdeel b, van dit wetsvoorstel verwijst naar dezelfde versie als is bedoeld in onderdeel a.

Teneinde te bevorderen dat het digitaal procederen bij de rechtbanken Gelderland en Midden-Nederland zo snel mogelijk wordt uitgefaseerd, is in het derde lid van artikel I opgenomen dat de rechter met toestemming van partijen elke zaak waarop de wetgeving uit 2016 van toepassing is, kan voortzetten volgens het recht zoals dat geldt bij de andere rechtbanken. De rechter kan met partijen ook een minder ver gaande aanpak afspreken, waarbij enkel wordt afgezien van verder gebruik van de digitale stukkenwisselingen en het overige gebruik van het elektronische systeem van de rechtspraak.

Wanneer na inwerkingtreding van dit wetsvoorstel verzet wordt gedaan tegen een vonnis dat is gewezen in een procedure die digitaal is gevoerd volgens de wetgeving uit 2016, dan zal dat verzet moeten worden gedaan volgens de regels van Rv (de artikelen 143 en 376) en dit wetsvoorstel. De wetgeving uit 2016 is daarop niet meer van toepassing. Verzet moet immers door middel van een dagvaarding worden ingesteld zodat in die zin een nieuwe procedure start.

Artikel II

II aanhef

Artikel II betreft de wijzigingen in het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering zoals dat geldt voor procedures, vorderingen en gerechten waar geen verplichting tot digitaal procederen geldt (Rv). Het gaat hier dus om het wetboek zoals dat geldt voor alle procedures en alle gerechten, met uitzondering van de vorderingsprocedures met verplichte procesvertegenwoordiging voor de rechtbanken Gelderland en Midden-Nederland en voor de Hoge Raad. De artikelen 87-90 Rv over de gang van zaken tijdens de zitting worden vervangen door de inhoud van de artikelen 30k-30n over de regiefunctie van de rechter en de mondelinge behandeling (zie ook par. 3 hierboven).

II onderdeel A (artikel 85, vierde lid)

Het vierde lid van artikel 85 heeft ten opzichte van het eerste en tweede lid en van artikel 87 een vangnetfunctie voor te laat ingediende stukken. In de wetgeving uit 2016 was een soortgelijke wijziging in artikel 85 opgenomen (zie ook de toelichting hierop in Kamerstukken II, 2014/15, 34 059, nr. 3, p. 82).

II onderdeel B (artikelen 87, 88, 89, 90 en 91)

Het eerste lid van het voorgestelde artikel 87 is niet zoals de andere leden van dat artikel overgenomen uit artikel 30k. Het lid bevat in iets aangepaste vorm de huidige tekst van artikel 87, eerste lid, Rv. Het bepaalt dat de rechter op verzoek van partijen, van een van hen dan wel ambtshalve, in alle gevallen en in elke stand van het geding een mondelinge behandeling kan bevelen. Het verschil met de huidige tekst is dat die mondelinge behandeling niet beperkt tot de schikkingscomparitie en verder is de terminologie aangepast. Daarmee is gewaarborgd dat in alle gevallen en in elke stand van het geding een mondelinge behandeling kan plaatsvinden. De leden twee tot en met zeven betreffen de bepalingen van artikel 30k, eerste tot en met zesde lid. Alleen het zesde lid (artikel 30k, vijfde lid) is aangepast aan de terminologie van Rv. In artikel 87, tweede lid, onderdeel b, Rv komt de mogelijkheid voor partijen om hun stellingen nader te onderbouwen (artikel 30k, eerste lid, onderdeel b) in de plaats voor het houden van pleidooi. Daardoor kan artikel 134 vervallen. Voor de toelichting op deze laatste wijziging en op het aan artikel 87 toegevoegde nieuwe achtste lid wordt hier verwezen naar de toelichting op artikel II, onderdeel E dat betrekking heeft op de schrapping van artikel 134. In artikel 87, vijfde lid, ontbreekt wat in artikel 30k, vierde lid, staat over de uitzondering voor belanghebbenden op de regel dat men bij advocaat moet verschijnen in procedures waarin niet in persoon geprocedeerd kan worden. De reden om dit niet op te nemen ligt in de omstandigheid dat artikel 30k door zijn plaats in de algemene bepalingen ook rechtstreeks betrekking heeft op verzoekprocedures. Dat geldt niet voor artikel 87, dat alleen op vorderingsprocedures betrekking heeft. Artikel 279, derde lid, bepaalt dat in verzoekschriftprocedures de opgeroepen belanghebbende in persoon mag verschijnen. Dat wijzigt niet door artikel 87. In artikel 87, zesde lid, is het door de rechter buiten beschouwing laten van te laat ingediende stukken enkel mogelijk als de goede procesorde zich daartegen verzet. In het overeenkomstige artikel 30k, vijfde lid, was een verwijzing opgenomen naar artikel 30c, achtste lid, dat de rechter opdraagt te laat ingediende stukken niet buiten beschouwing te laten als redelijkerwijs niet kan worden geoordeeld dat de indiener ervan in verzuim is geweest. Dat was echter een bijzondere regeling die specifiek is bedoeld voor het ten onrechte op papier indienen van stukken terwijl digitaal procederen verplicht is.

De artikelen 88, 89 en 90 zijn vrijwel gelijklopend aan de artikelen 30l, 30m en 30n. In het zesde lid van artikel 90 is de tekst van het huidige artikel 91 opgenomen in plaats van de tekst uit het overeenkomstige artikel 30n, zesde lid, in verband met de terminologie die in Rv wordt gehanteerd. Zo is ter gelegenheid van de digitalisering de term “verstrekken” vervangen door “ter beschikking stellen”. Verder zijn de verwijzingen naar de artikelen 180, eerste lid, 198, vijfde lid, en 201, vierde lid, Rv in het zevende lid van artikel 90 (artikel 30n, zevende lid) niet overgenomen. De genoemde artikelen waarin de mogelijkheid van een beeld- of geluidsopname ter vervanging van het proces-verbaal afzonderlijk is geregeld, worden meegenomen bij de aanpassing van het bewijsrecht.

In artikel 91 is het huidige artikel 90 over de voortzetting van de procedure ongewijzigd overgenomen.

II onderdelen C en D (artikelen 131 en 132)

De artikelen 131 en 132 worden op enkele wetstechnische punten aangepast. De term “verschijning van partijen ter terechtzitting” wordt vervangen door “mondelinge behandeling”, in overeenstemming met de nieuwe terminologie van artikel 87. Daarnaast vervalt in artikel 131 de verwijzing naar artikel 88 Rv,

omdat zowel de schikkings- als de inlichtingencomparitie van artikel 87 respectievelijk artikel 88 in het voorgestelde artikel 87 zijn opgenomen.

II onderdeel E (artikel 134)

Artikel 134, dat betrekking heeft op het pleidooi, vervalt. In de wetgeving uit 2016 is het pleidooi als afzonderlijke proceshandeling komen te vervallen, omdat de rechter partijen altijd in de gelegenheid moet stellen om hun standpunt over de zaak mondeling toe te lichten (vgl. artikel 30k, eerste lid, aanhef en onderdeel b, in dit wetsvoorstel overgenomen in artikel 87). Het vierde lid van artikel 134 (artikel 30k, vierde lid over de aanwezigheid van partijen bij het pleidooi) komt in dit wetsvoorstel terug in artikel 87, vijfde lid, derde volzin. Naar aanleiding van een opmerking van de Adviescommissie voor burgerlijk procesrecht is het van belang te constateren dat het schrappen van het pleidooi in combinatie met het handhaven van de mogelijkheid voor de rechter om een mondelinge behandeling te bevelen (artikel 87, eerste lid), niet betekent dat er procedures kunnen zijn waarin de rechter geen mondelinge behandeling beveelt en er ook geen pleidooi plaatsvindt (bijvoorbeeld na re- en dupliek is dat niet altijd zo, zie artikel 132 Rv). Gelet op het uit artikel 6 EVRM voortvloeiende recht op een mondelinge behandeling (“fair and public hearing”) en de strenge jurisprudentie daaromtrent van de Hoge Raad⁷ kan de rechter een verzoek om een mondelinge behandeling te houden niet zonder meer naast zich neerleggen. Daarom is mede op advies van de Raad voor de rechtspraak een vangnetbepaling opgenomen in artikel 87, achtste lid, om te waarborgen dat als er geen mondelinge behandeling gehouden wordt, partijen toch aanspraak kunnen maken op een gelegenheid om hun standpunt mondeling uiteen te zetten. Heeft er echter al enige zitting plaatsgevonden, bijvoorbeeld een comparitie van partijen, dan is er niet altijd recht op nog een mondelinge behandeling.

II onderdelen F en I (artikelen 191 en 1019ij)

In de artikelen 191 (over voorlopig getuigenverhoor) en 1019ij (over de rechtspleging in deelgeschilprocedures) moeten verwijzingen naar de voorgestelde tekst van de artikelen 87 en 88 aangepast worden. Die aanpassing van artikel 191 is op dezelfde wijze gedaan als in de Invoeringswet bij de wetgeving uit 2016 (artikel I, onderdeel J, van de Invoeringswet, Stb. 2016, 290). De wijziging van artikel 1019ij sluit daarop aan.

II onderdeel G (artikel 279)

De artikelen 87-90 Rv zijn opgenomen in de Tweede titel van het Eerste boek van Rv over de dagvaardingsprocedure in eerste aanleg. Daarmee zijn deze bepalingen niet van toepassing op de mondelinge behandeling in verzoekschriftprocedures. Aan het slot van artikel 279 wordt een verwijzing naar de artikelen 87-90 opgenomen, zodat ook in verzoekschriftprocedures kan worden geprofiteerd van de versterkte regiefunctie van de rechter en de uitgebreidere mogelijkheden op de mondelinge behandeling, zoals ook is beoogd in de wetgeving uit 2016. Hetzelfde geldt al voor de procedure in hoger beroep. Via de schakelbepalingen van artikel 353 Rv en de artikelen 362 jo 284 Rv zijn de artikelen 87-90 Rv al van overeenkomstige toepassing in hoger beroep.

De overeenkomstige toepassing van de artikelen 87-90 Rv geldt, net zoals bij de toepasselijkheid van het bewijsrecht, tenzij de aard van de zaak of de (verzoekschrift)procedure zich hiertegen verzet. Verder wordt het vierde lid van artikel 279 in overeenstemming gebracht met het voorgestelde artikel 90, vijfde lid, waardoor het proces-verbaal enkel door de rechter wordt ondertekend.

II onderdeel H (artikel 344)

---

⁷ Zie bijv. HR 27 januari 2012, ECLI:NL:HR:2012:BU7254 en HR 15 december 2017, ECLI:NL:HR:2017:3151.

De wijziging van artikel 344 (over verwijzing naar een meervoudige kamer in hoger beroep) betreft aanpassing aan het afschaffen van het pleidooi. Daarbij is tevens de terminologie aangepast.

Artikel III

III aanhef

Artikel II betreft enkele wetstechnische wijzigingen in het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering, zoals dat geldt voor vorderingsprocedures bij de Hoge Raad. Het digitaal procederen bij de Hoge Raad blijft gehandhaafd, zodat ook de wetgeving uit 2016 van toepassing blijft op genoemde procedures. De wetgeving uit 2016 waarnaar in de aanhef van artikel III wordt verwezen, betreft de wet waarin de nieuwe basisprocedure met de artikelen 30l-30n is opgenomen (Stb. 2016, 288) en de wet waarin specifiek de 11^e titel uit Boek 1 van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering over cassatie is aangepast (Stb. 2016, 289). Artikel II van het inwerkingtredingsbesluit van 24 april 2017 (Stb. 2017, 174) somt de wetswijzigingen op die specifiek op de vorderingsprocedures voor de Hoge Raad van toepassing zijn.

III onderdeel A (artikel 30c, derde lid)

Door de toevoeging van het enkele woordje “tevens” wordt bewerkstelligd dat naast de elektronische handtekening in de zin van het Burgerlijk Wetboek (artikel 3:15a BW en de daarin genoemde EU-verordening nr. 910/2014), tevens aan de eisen van het derde lid is voldaan indien een processtuk is ondertekend met een elektronische handtekening die voldoet aan de bij of krachtens algemene maatregel van bestuur te stellen eisen. Hierdoor kan een advocaat bij de Hoge Raad en bij het Netherlands Commercial Court zijn processtukken zelf elektronisch ondertekenen zonder dat hij zelf voor de ondertekening in het digitale systeem moet zijn ingelogd. Op deze wijze kan een advocaat de indiening van het processtuk in het digitale systeem, die in de wetgeving uit 2016 (tevens) als ondertekening geldt, overlaten aan een medewerker, bijvoorbeeld een secretaresse of rolmedewerker, die door hem is gemachtigd voor de toegang tot een digitaal systeem overeenkomstig het bij de advocatenpas behorende machtigingsstelsel.

Gelet op artikel 407 Rv geldt het bovenstaande specifiek voor procederen in civiele zaken. Aanpassing van de Algemene wet bestuursrecht voor fiscale zaken is derhalve niet nodig.

III onderdeel B (artikel 412)

Van de gelegenheid wordt gebruik gemaakt om artikel 412, eerste lid, aan te passen aan de nieuwe terminologie van de wetgeving uit 2016. In het eerste lid staan abusievelijk nog de woorden “bij conclusie te beantwoorden”. De term die in de wetgeving uit 2016 voor de conclusie van antwoord wordt gebruikt en ook door de Hoge Raad in zijn webportaal wordt gehanteerd, is het verweerschrift.

III onderdeel C (artikel 425)

In de wetgeving uit 2016 is artikel 425 over het instellen van verzet tegen arresten van de Hoge Raad vervallen verklaard. Bij de inwerkingtreding van die wetgeving bij de Hoge Raad bleek dat die vervallenverklaring te ruim was geformuleerd. Het verval had uitsluitend betrekking moeten hebben op de uitzonderingsgronden. De vervallenverklaring is daarom nog niet in werking getreden, aangezien dat tot verwarring had kunnen leiden doordat verzet tegen arresten door de Hoge Raad bij verstek in cassatie gewezen, mogelijk zou worden (zie de toelichting op p. 6 in het inwerkingtredingsbesluit, Stb. 2017, 16). Artikel 425 wordt bij deze gelegenheid zodanig aangepast dat alleen de uitzonderingsgronden komen te vervallen.

Artikel IV

Dit artikel betreft het gebruikelijke overgangsrecht in het procesrecht. Het heeft enkel betrekking op de wijzigingen van artikel II. Het overgangsrecht bij artikel I staat in het tweede lid van dat artikel en de wijzigingen in artikel III zullen onmiddellijk in werking treden en behoeven geen overgangsrecht.

Onder het exploit in artikel IV wordt niet alleen het exploit van dagvaarding in eerste aanleg begrepen, maar ook het exploit in hoger beroep en verzet. De datum waarop het exploit rechtsgeldig wordt betekend op grond van de artikelen 45 e.v. Rv is bepalend voor het toepasselijke regime in de pilotgerechten. Bij zaken waarin de Europese Betekeningsverordening op de procesinleiding is toegepast (art. 56 Rv) is de datum van verzending ter betekening bepalend. Voor de overige gerechten en zaakstromen is de datum van betekening van het exploit in dagvaardingszaken dan wel de indiening van het verzoekschrift in verzoekschriftzaken bepalend voor de toepasselijkheid van de voorgestelde artikelen 87-90 Rv.

Artikel V

Dit artikel betreft de datum van inwerkingtreding die bij Koninklijk Besluit nader zal worden bepaald. Die datum zal komen te liggen op de kortst mogelijke termijn na afronding van het parlementaire proces.

De Minister voor Rechtsbescherming,